

Mitrićević-Štěpánek, Katarina

Префиксација као процес интеграције глаголских позајмљеница у чешком и српском језику

Opera Slavica. 2012, vol. 22, iss. 2, pp. 11-21

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125565>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ПРЕФИКСАЦИЈА КАО ПРОЦЕС ИНТЕГРАЦИЈЕ ГЛАГОЛСКИХ ПОЗАЈМЉЕНИЦА У ЧЕШКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Катарина Митрићевић-Штепанек

(Универзитет у Београду, Филолошки факултет)

Prefixation as a Process of Integration of Borrowed Verbs in Czech and Serbian Language

Abstract:

This study deals with the process of adaptation and integration of verbs of foreign origin that takes place in Czech as well as in Serbian language. Attention is given to prefixation of borrowed verbs and to analysis of the extent of this process in these languages. On this basis, the study determinates which derivation means are most productive and specifies the most common types of interlingual equivalence.

Keywords: verbs of foreign origin, Czech language, Serbian language, biaspectual verbs, adaptation, integration, prefixation, interlingual equivalence

Prefixace jako proces integrace přejatých sloves v češtině a v srbštině

Abstrakt:

Tato studie pojednává o procesu adaptace a integrace sloves cizího původu, který probíhá jak v českém, tak v srbském jazyce. Pozornost je věnována prefixaci slovesných výpůjček, analyzuje se, do jaké míry je daný proces v těchto jazycích rozšířen. Na základě toho se v práci stanovuje, které slovotvorné prostředky jsou nejproduktivnější, a uvádějí se nejčastější typy mezijazykové ekvivalence.

Klíčová slova: slovesa cizího původu, český jazyk, srbský jazyk, slovesný vid, obouvidovost, adaptace, integrace, prefixace, mezijazyková ekvivalence.

Jedna od glavnih tendenciја savremenog cheshkog i srpskog jezika je naglo uveћavaње leksichkog fonda pozajmljenicama. Najviše je imeniца i prideva stranog porekla, ali su broјni i glagoli. Preuzimanje i prilagoђavanje straniх речи govori mnogo o samom jeziku primaocu, o tome kako њegov sistem функционише, kakvi se procesi u њemu odvijaju i na koji начин se odvijaju.

Интеграција ових лексема у домаћи лексички фонд подразумева на првом месту њихову фонолошку, ортографску и морфолошку адаптацију. Творбена адаптација и интеграција глаголских позајмљеница започиње

суфиксацијом. У чешком језику преовлађује општесловенски суфикс *-ovat*, док се у српском језику на стране основе додају најчешће три суфикса *-овати*, *-исати* (потиче из грчког језика) и *-ирати* (из немачког језика), од којих је овај трећи најпродуктивнији.¹ Нпр. *transformovat – трансформисати*, *bojkotovat – бојкотовати*, *testovat – тестирати*.

Сви ти глаголи су најчешће двовидски. Управо та чињеница да имају оба вида представља импулс за наредни творбени поступак – префиксацију. О процесу префиксације као начину интеграције глагола страног порекла у чешком и српском језику понаособ већ је било речи у граматицима и појединачним студијама које наводимо у списку литературе, а конфронтативно је овај проблем обрађиван у оквиру српског и других словенских језика, нпр. у радовима Ј. Матијашевић (српски и руски), А. Марић (словачки и српски), С. Мањковске (пољски и српски).² Ми ћемо у овом раду покушати да анализирамо и упоредимо тај процес у чешком и српском језику и да скренемо пажњу на сличности и разлике у ова два језика.

Префиксација се одвија на два плана: морфолошком и лексичком. Глаголска позајмленица испрва функционише у систему чешког и српског језика тако што истовремено означава перфективни и имперфективни вид који се конкретизују према ситуацији и контексту. Обично преовлађује перфективно значење, уколико је глагол употребљен у прошлом времену, док се у садашњем времену глагол чешће схвата као имперфективан.³ На пример:

(перф. вид)

Tyto minometné granáty opět včera *masakrovaly* civilní obyvatelstvo.

Ови минобацачки пројектили јуче су опет *масакрирали* цивилно становништво.

¹ О овоме види: Т. Марећ: *Gramatika hrvatskog ili srpskog književnog jezika*. Загреб, 1963, стр. 408; Ј. Матијашевић: *Префиксација и двовидност глагола*. In: Јужнословенски филолог LVI, 2000, 1–2, стр. 658; Д. Шипка: *Distribucija nastavka -irati/-isati/-ovati u srpskim glagolima stranog porijekla*. In: Зборник Матице српске за филологију и лингвистику 44, 2001, 1–2, стр. 167; И. Клајн: *Творба речи у савременом српском језику, Други део. Суфиксација и конверзија*. Београд, 2003, стр. 339–340; М. Стевановић: *Савремени српскохрватски језик, I. Граматички систем и књижевнोजезичка норма*. Београд, 1964, стр. 607–610.

² Ј. Матијашевић: *Op. cit.*; S. Mańkowska: *Adaptacja aspektowa internacjonalizmów czasownikowych w języku serbskim i polskim*. In: Славистика IX, 2005, стр. 496–505; А. Марић: *Глаголски вид и начини глаголске радње у словачком и српском језику*. In: Славистика VIII, 2004, стр. 148–153.

³ О овоме више у: В. Наврáneк – А. Једлиčka: *Česká mluvnice*. Praha, 1963, стр. 223.

(имперф. вид)

Tyto bandy *masakrují* slony kvůli klům.

Ове банде *масакрирају* слонове због кљова.

Како би се превазишла хомонимија у језику ови глаголи се префигурају, постају перфективни и стварају видске парове. Тако се укључују у морфолошки систем језика примаоца. На пример:

(имперф. вид)

Tyto bandy *masakrují* slony kvůli klům. Ове банде *масакрирају* слонове због кљова.

(перф. вид)

Tyto bandy *zmasakrují* slony kvůli klům. Ове банде ће *измасакрирати* слонове због кљова.

Питање тзв. „празних“ или „просто видских“ префикса и њихове функције „чисте перфективизације“ већ је доста обрађивано и још увек није добило јединствен одговор, као ни оно које се тиче саме природе категорије вида. Узрок томе свакако је између осталог вишезначност и полифункционалност глаголских префикса, што отежава утврђивање семантике изведених глагола. Као илустрацију овог проблема можемо навести глаголе као што су нпр. у чешком *zbyrokratizovat*, *zcivilizovat*, *zpolitizovat*, *zfanatizovat*, *zpopularizovat*, *zvulgarizovat*, *zkorumpovat*, или у српском *исполитизовати*, *испрофанисати*⁴ код којих остаје извесна значењска нијанса „учинити некаквим“, али је она слабије изражена, или код глагола код којих је тешко разликовати „просто извршење радње“ (*prostě dokonání děje*) од темпоралних значења, као нпр. *odfinancovat*, *odstartovat*, *прокоментарисати* и сл.⁵ Ипак, ако узмемо у обзир глаголе страног порекла, видећемо да код њих

⁴ Примери префиксалних глаголских позајмљеница које у раду наводимо ексцерпирани су из новијих речника, као и из других извора – из штампе и са Интернета (означене са "). Посебно се овај последњи извор односи на утврђивање еквиваленције у српском језику, јер многе лексеме још увек нису забележене у речницима. Што се тих лексикографски необрађених глагола тиче, тешко је одредити (и ми то овом приликом и не покушавамо) да ли су део уобичајеног узуса, или су то само појединачни случајеви, али свакако представљају значајну илустрацију стања у језику.

⁵ О овоме види у: V. Šmilauer: *Novočeské tvoření slov*. Praha, 1971, стр. 179; М. Стевановић: *Op. cit.*, стр. 454.

преовлађује управо та граматичка функција префикса која одговара на потребу стварања видских парова како би се избегла њихова двовидност.⁶

Најпродуктивнији префикс за перфективизацију глаголских позајмљеница и стварање видских парова у чешком језику је **z-/ze-** (нпр. *zbojkotovat*, *zdigitalizovat*, *zprivatizovat*, *zrekonstruovat*), иза њега је такође продуктиван **vy-** (*vykompenzovat*, *vyignorovat*, *vydefinovat*), затим следи **na-** (*naklonovat*, *nafilmovat*), а остали префикси као **o-** (*odatovat*), **od-** (*odprezentovat*), **za-** (*zablokovat*), **u-** (*umixovat*) имају знатно нижу фреквенцију.⁷ У српском језику је посебно продуктиван префикс **из-/ис-** (*исконпромитовати*, *изредиговати*, *исконтактирати*, *искарикирати*, *исконструисати*), затим следи **на-** (*напрограмирати*, *наелектрисати*), а знатно мање заступљени су префикси **за-** (*заблокирати*), **о-** (*окарактерисати*), **од-/от** (*одреаговати*), **у-** (*уномализовати*⁸).

У лексички систем језика ове позајмљенице се укључују тако што им се припајају префикси који модификују њихово значење у већој или мањој мери. На пример код глагола *vykalkulovat* – *искакулисати* префикс врши функцију перфективизације, док код глагола *zakalkulovat* – *укакулисати* префикс модификује семантику основног глагола додајући му значење „уврстити, обухватити“:

Jestliže básník své verše vykalkuluje, nebývají působivé.

Ако песник своје стихове искакулише, обично не буду упечатљиви.

Podnik zakalkuluje do ceny veškeré náklady.

Фирма ће укакулисати у цену све трошкове.

⁶ Више у: М. Dokulil – К. Horálek а кол.: *Mluvnice češtiny, I. Fonetika. Fonologie. Morfonologie a morfemika. Tvoření slov*. Praha, 1986, стр. 182; И. Грицкат: *Префиксација као средство граматичке (чисте) перфективизације*. In: Јужнословенски филолог XXVII, 1966–1967, 1–2, стр. 189; F. Korečný: *Dvě nové práce o prostě vidových předponách v češtině*. In: *Slovo a slovesnost* 17, 1956, стр. 28–29; F. Uher: *Slovesné předpony*. UJEP Brno, 1987, стр. 52; М. Dokulil: *Tvoření slov v češtině, I. Teorie odvozování slov*. Praha, 1962, стр. 51.

⁷ На овом месту можемо навести став Б. Хавранека и А. Једличке о префиксацији глагола страног порекла који износе у својој већ поменутој граматички (*Česká mluvnice*, стр. 223). Наиме, сматрају да су префикси **u-**, **z-/ze-**, **za-**, **na-**, понекад и **s-/se-** и **po-** превасходно „видски префикси“, тј. да служе грађењу перфективних глагола, и да је погрешна и неодговарајућа употреба нпр. префикса **od-** или **vy-** код грађења глагола страног порекла. Међутим, иако су у почетку ови творбени процеси продирали из сленга, таквих примера данас има много, и због тога је такође тешко одредити да ли се код ових глагола ради о чистој перфективизацији или о новом значењу.

Модификација значења глаголских позајмљеница односи се на извршење радње у односу на место и смер, на различите фазе и начин протицања радње у времену, као и у односу на њен интензитет, количину и сл. Тако глаголи изражавају нпр.:

- 1) удаљавање (ч. ј. **od-**; с. ј. **од-/от-**): *odtransportovat, odlogovat se, одмарширати*;
- 2) извршење радње са једне стране на другу (ч. ј. **pře-**; с. ј. **пре-**): *překontrolovat, преконтролисати*;
- 3) извршење радње кроз нешто (ч. ј. **pro-**; с. ј. **про-**): *profiltrovat, профилтрирати⁸*;
- 4) одстрањивање и инверзију радње у њену супротност (ч. ј. **od-**; с. ј. **раз-/рас-**): *odalkoholizovat, odelektrovat, odminovat, oddramatizovat, разелектрисати, разминирати*;
- 5) промена места (ч. ј. **pře-**; с. ј. **пре-**): *přeparkovat⁸, přetransportovat, npenarkirati, прекомандовати*;
- 6) прекривање радњом, сакривање (ч. ј. **za-**; с. ј. **за-**): *zamaskovat, zazipovat, zakódovat, замаскирати, закодирати⁸*;
- 7) почетна фаза извршења радње (ч. ј. **roz-**; с. ј. **про-**): *rozkomponovat, профункционисати*;
- 8) завршна фаза извршења радње (ч. ј. **do-**; с. ј. *l*): *doformovat, dokalkulovat, dostudovat, doprivatizovat*;
- 9) извршење радње до краја, у потпуности (ч. ј. **od-**; с. ј. **од-/от-**): *odkomandovat, odreferovat, откомандовати*;
- 10) припајање, причвршћивање (ч. ј. **při-**; с. ј. *l*): *přimontovat, priaplikovat, prikomponovat*;
- 11) додавање и допуњавање (ч. ј. **do-**; с. ј. **до-**): *dodefinovat, dofinancovat, doinstalovat, доинсталирати, доквалификовати*;
- 12) рашчлањивање, растурање, анулирање радње (ч. ј. **roz-**; с. ј. **раз-/рас-**): *rozanalyzovat, rozformovat⁸, разанализирати, расформирати*;
- 13) здруживање, састављање (ч. ј. **s-/se-**; с. ј. **с-/з-**): *sestylizovat, sesumírovat, skalkulovat, skompilovat, skonstruovat, сконценструвати, згруписати*;⁸

⁸ Сви овде наведени глаголи у чешком језику лексикографски су обрађени само као варијанта глагола са префиксом **z-** (*zestylizovat, zesumírovat, zkalkulovat, zkompileovat, zkoncipovat, zkonstruovat*) и у речницима само упућују на ту одредницу. С обзиром на то да њихово значење није ту прецизирано, наводи нас на закључак да је оно толико ослабљено да се оба облика разликују минимално у значењу или су пак синоними. Иако међутим у речнику није издвојено као засебно значење, основа ових глагола наговештава да се ради о састављању, па би варијанте са **z-** могле бити протумачене као прост свршетак радње. Ако бисмо се приклонили том значењу и еквиваленти у српском језику могу бити *измонтирати, искалкулисати*,

- 14) одвајање, извлачење из унутрашњости (ч. ј. **vy-**; с. ј. *l*): *vyexpedovat*, *vyeliminovat*, *vyseparovat*;
- 15) уметање, убацивање, увршћивање (ч. ј. **v-/ve-**; с. ј. **y-**): *vestylyzovat*, *vkonstruovat*, *vsugerovat*, *vmontovat*, *умонтирати*;
- 16) детаљно извршење радње (ч. ј. **pro-**, **vy-**; с. ј. **про-**): *prokalkulovat*, *prokonsultovat*, *proorganizovat*, *prodebatovat*, *prodiskutovat*, *vylikvidovat*, *проконсултовати*^н, *продебатовати*, *продискутовати*, *прокалкулисати*;
- 17) извршење радње поново, другачије (ч. ј. **pře-**; с. ј. **пре-**): *přeorganizovat*, *překvalifikovat*, *přetransformovat*, *преорганизовати*, *преквалификовати*, *префабриковати*.

Посебно је продуктивна префиксација у вези са модификацијом код изражавања квантитета радње:

- 1) извршење радње у већој количини (надстандардна количина) (ч. ј. **nad-**; с. ј. **пре-**): *naddimenzovat*, *nadindustrializovat*, *предимензионирати*;
- 2) извршење радње у претераној количини (ч. ј. **pře-**; с. ј. **пре-**): *přebyrokratizovat*, *přecivilizovat*, *předialogizovat*, *předozovat*, *předramatizovat*, *předynamizovat*, *přeexponovat*, *přeforsirovat*, *překapitalizovat*, *překarikovat*, *překomplikovat*, *přelyrizovat*, *přemechanizovat*, *предозирати*, *пreekспонирати*, *префорсирати*, *пребукирати*.
- 3) извршење радње до исцрпљивања, уништавања (ч. ј. **u-**; с. ј. *l*): *udebatovat se*, *udiskutovat se*, *ureformovat*, *utransformovat*, *uresituovat se*;
- 4) извршење радње у великој количини која резултира губитком (ч. ј. **pro-**; с. ј.): *proinvestovat*, *prospekulovat*, *profaxovat*;
- 5) извршење радње до миле воље, до задовољења (уз рефлексивну морфему *ce*) (ч. ј. **na-**; с. ј. **на-**): *nadebatovat se*, *nakomponovat se*, *naplánovat se*, *nastudovat se*, *надебатовати се*, *нафилозофирати се*;
- 6) извршење радње у малој количини или испод одговарајуће количине (супстандардна количина) (ч. ј. **pod-**; с. ј. *l*): *poddimenzovat*, *podkalkulovat*;
- 7) извршење радње у мањој количини или до миле воље (у зависности од контекста и присуства рефлексивне морфеме *si* у чешком, одн. *ce* у српском језику) (ч. ј. **po-**, **za-**; с. ј. **по-**): *pokonferovat*, *poreferovat*, *poddebatovat*, *zasurfovati si*, *zaskenovat/zascanovat si*, *нодебатовати*.

Потребу за перфективизацијом лепо илуструју глаголи као нпр. *vyevakuovat*, *vyextrahovat*, *vyexportovat*, *vyexcerptovat*, *skonstruovat*, *přetransformovat*, *сконструисати*, који садрже страни префикс истог значења као домаћи: лат. **ex** – из, **con** – са, заједно, **trans** – пре. Мада се домаћи префикси у овим

исконструисати итд., али и овде има глагола са префиксом **e-**: *скомбиновати* поред *искомбиновати* и сл.

лексемама чине редундантним и они на неки начин само понављају већ постојеће значење глагола, указују на тежњу за већом интеграцијом страних глагола чије изворно значење није довољно прозирно корисницима језика примаоца.⁹ У српском језику овај начин је слабо заступљен.

Најчешће се за глаголске позајмљенице везује један префикс, али нису сасвим ретки случајеви извођења уз помоћ два и више префикса: у ч. ј. *namaskovat, zamaskovat, odmaskovat, přemaskovat; vymaněvrovat, zamañevrovat, vmaněvrovat; okopírovat, vykopírovat, zkopírovat, překopírovat*, а у с. ј. *ископирати, прекопирати; намонтирати, премонтирати, смонтирати, одмонтирати* и сл.

Што се тиче међујезичке еквиваленције, детаљнија анализа и утврђивање свих појединости захтева више простора и укључивање обимније грађе и примера употребе, тако да овом приликом наводимо само основне типове:

I. Префиксалном глаголу у чешком језику одговара беспрефиксални глагол у српском језику. Овај тип еквиваленције је најзаступљенији. На пример: *zdigitalizovat – дигитализовати, zdiskreditovat – дискредитовати, zhypnotizovat – хипнотизовати / хипнотисати, zinscenovat – инсценирати, zkonfiskovat – конфисковати, zkonkretizovat – конкретизовати, zkonsolidovat – консолидовати, zkultivovat – култивисати, zlikvidovat – ликвидирати, zmilitarizovat – милитаризовати, zmobilizovat – мобилисати, zorientovat – оријентисати, zprivatizovat – приватизовати, zradikalizovat – радикализовати, zrealizovat – реализовати, zredukovat – редуковати, zreformovat – реформисати, zregulovat – регулисати, zrekapitulovat – рекапитулисати, zrekonstruovat – реконструисати, zrenovovat – реновирати, zreorganizovat – реорганизовати, zrestartovat – рестартовати, zrestaurovat – рестаурирати, zrestituovat – реституисати, zrevidovat – ревидирати, vydekorovat – декорисати, vykompenzovat – компензовати, vysterilizovat – стерилизовати, vevakuovat – евакуисати, vyexportovat – експортovati, vyignorovat – игнорисати, naangažovat – ангажовати, naaranžovat – аранжирати, nastenografovati – стенографисати, nasugerovat – сугерисати, naklonovat – клонирати, odizolovat – изоловати, odstartovat – стартовати, odatovat – датирати, otipovat – типовати, zaminovat – минирати, skoncipovat – конципирати* итд.

Ситуација је иста и у оквиру модификације, када је одређено значење у чешком језику потребно превести на српски језик описно: *nadplánovat – планирати* преко одређеног плана, *překultivovat – претерано култивисати, podexponovat – недовољно експонирати, udebatovat se – дебатовати* до исцрпљења и сл.

⁹ О овоме пише нпр. I. Poldauf: *Podíl mluvnické a nauky o slovníku na problematice slovesného vidu*. In: *Studie a práce lingvistické I*, Praha, 1954, стр. 212.

II. Префиксалном глаголу у чешком језику одговара префиксални глагол у српском језику. Највећи број еквивалената је у оквиру префикса **z-/ze – из-/ис-**: *zkompromitovat – искомпромитовати*, *zracionalizovat – израционализовати*¹⁰, *zredigovat – изредиговати*, *zrelaxovat – изрелаксирати*¹¹, *zaranžovat – изаранжирати*¹¹, *zdramatizovat – издраматизовати*¹¹, *zformátovat – исформатирати*¹¹, *zkonvertovat – исконвертовати*¹¹, *zkontaktovat – исконтактирати*, *zkorigovat – искориговати*, *zkritizovat – искритиковати*, *zmanipulovat – изманипулисати*, *zorganizovat – изорганизовати*¹¹, *zresetovat – изресетовати*¹¹.

На другом месту по бројности су еквиваленти у оквиру префикса **vy- – из-/ис-**:¹⁰ *vydrilovat – издриловати*, *vyfabrikovat – исфабриковати*, *vydeklamovat – издекламовати*, *vydefinovat – издефинисати*, *vyfotografovat – исфотографисати*¹¹, *vykarikovat – искарикирати*, *vykrytalizovat – искристализовати / искристалисати / скристализовати*, *vydiferencovat – издиференцирати*, *vyasfaltovat – изасфалтирати*¹¹, *vybalancovat – избалансирати*, *vykonstruovat – исконструисати*, *vyprodukovat – испродуковати*¹¹, *vykalkulovat – искалкулисати*.

Затим следе еквиваленти префикса **na- – на-**: *nainstalovat – наинсталирати*¹¹, *nakonfigurovat – наконфигурисати*¹¹, *namontovat – намонтирати*, *naprogramovat – напрограмирати*, *natelefonovat se – натеелефонирати се*¹¹.

Остали префикси заступљени су у мањем броју, било да се ради о формално истим, или различитим префиксима. Нпр. **od- – од-/от-**: *odinstalovat – одинсталирати*¹¹, *odrecitovat – одрецитовати*; **o- – о-**: *oklasifikovat – окласификовати*¹¹; **s- – с-**: *smontovat – смонтирати*¹¹; **v- – у-**: *vkomponovat – укомпоновати*; **pro- – про-**: *prokomponovat – прокомпоновати*; **pře- – пре-**: *přestylizovat – престилизовати*, *předimenzovat – предимензионирати*; **po- – по-**: *podiskutovat – подискутовати*¹¹; **z- – на-**: *zelektrizovat – наелектрисати*; **od- – из-/ис-**: *odfinancovat – исфинансирати*; **o- – из-/ис-**: *okopírovat – ископирати*; **z- – у-**: *znormalizovat – унормализовати*¹¹; **z- – о-**: *zcharakterizovat – окарактерисати*; **na- – из-/ис-**: *nadiktovat – издиктирати*, *nafotografovat – исфотографисати*¹¹, *natrénovat – истренирати*; **za- – у-**: *zakalkulovat – укалкулисати*, *zalogovat se – улоговати се* и др.

III. Префиксалном глаголу у чешком језику префиксални глагол у српском језику не представља семантички еквивалент, а неподударење може бити потпуно или делимично. Нпр: *zkonzumovat – исконзумирати*¹¹

¹⁰ Префикс **vy-** историјски се развио у чешком (и осталим западнословенским језицима), а преф. **z-** је изгубио свој почетни вокал. Оба ова префикса свој семантички оквир имају у предлогу **из-** у његовом значењу „извлачење, издвајање из нечега“, али је то првобитно значење код префикса **z-** у савременом чешком језику веома ретко. У оквиру наведеног значења еквивалент ова два префикса у српском језику је префикс **из-**.

(у чешком језику је значење извршења радње према интензитету радње у српском језику); *zablokovat* – *заблокирати* (значање се не подудара у свим контекстима, нпр.: *program zablokoval роџитаџ* = програм је блокирао рачунар, према: *zablokovat љџет* ≠ блокирати рачун).

IV. У српском језику се испољава вишечлана еквиваленција: *zkomplikovat* – *искомпликовати* / *закомпликовати* / *скомпликовати*; *vykombinovat* – *искомбиновати* / *скомбиновати*; *zkontrolovat* – *преконтролисати* / *проконтролисати*.

V. У српском језику се испољава једночлана еквиваленција: *zkarikovat* / *vykarikovat* – *искариковати*; *naskenovat* / *nascanovat* / *oskenovat* / *oscanovat* – *наскенирати*¹¹;

VI. Еквивалент у српском језику је префикс страног порекла: *odbyrokratizovat* – *дебирократизовати*; *odmaskovat* – *демаскирати*; *rozšifrovat* – *дешифровати*; *nadprodukovat* – *хиперпродуковати*¹¹.

На основу наведеног можемо закључити да је префиксација глаголских позајмљеница у чешком језику продуктивнија него у српском, и то не само у оквиру тенденције стварања видских парова и значења простог свршетка радње, већ и код модификације глаголских значења. Наиме, у српском језику нису заступљена нека значења, као што су завршна фаза извршења радње, одвајање и извлачење из унутрашњости, извршење радње до исцрпљивања, уништавања и извршење радње у великој количини која резултира губитком. Тако и наша анализа потврђује речи Ирине Грицкат да је српски језик „развио необично за словенску глаголску систему богатство у двовидским глаголима, за рачун извесног пригушивања живости у сфери префикса“.¹²

Ипак, видели смо да је префиксација у оба језика жив творбени процес који се укључује у њихове развојне тенденције интегришући стране лексеме у домаћи систем, чиме обогађује њихов лексички фонд. Као илустрацију њене живости и потребе за прецизирањем семантике лексема страног порекла навешћемо примере префиксације глагола *četovat* – *четовати* и *lajkovat* – *лајковати* који су недавно постали саставни део комуникације на Интернету. У чешком језику су то нпр.: *začetovat* / *zachatovat*, *načetovat* / *nachatovat*, *vyčetovat se* / *vychatovat se*, *odčetovat* / *odchatovat*, *přechatovat*, *ochatovat*, *rozčetovat se* / *rozchatovat se*, *pročetovat* / *prochatovat*, *přichatovat se*, *pochatovat* / *početovat*, *učetovat se* / *uchatovat se*, *odlikeovat* / *odlajkovat*,

¹¹ У чешком језику поред изведеница са домаћим префиксима у употреби су и облици са префиксом *de-*, нпр. *debyrokratizovat*, *demaskovat*, *dešifrovat*, док у српском језику префикс страног порекла представља једину могућност.

¹² И. Грицкат: *О неким видским особеностима српскохрватског глагола*. In: Јужнословенски филолог XXII, 1957–58, 1–4, стр. 65.

zalajkovat, olajkovat / olikeovat, ulajkovat se, а у српском језику: *začetovati / zachatovati, načetovati se / nachatovati se, isčetovati se / ischatovati se, odchotovati, pročetovati / prochatovati, pochatovati, uchatovati, odlajkovati, nalajkovati se, polajkovati, izlajkovati, preljajkovati, ulajkovati se*.¹³

Ове и све претходно наведене глаголске позјамљенице свакако могу да укажу на потенцијалност развојне динамике префиксације глагола страног порекла у чешком и српском језику и чине богату грађу која заслужује исцрпну анализу и обраду.

Литература:

- БЕЛИЋ, Александар: *О глаголима са два вида*. In: Јужнословенски филолог 21, 1955–56, књ. 1–4, стр. 1–13.
- ГРИЦКАТ, Ирена: *О неким видским особеностима српскохрватског глагола*. In: Јужнословенски филолог XXII, 1957–58, 1–4, стр. 65–130.
- ГРИЦКАТ, Ирена: *Префиксација као средство граматичке (чисте) перфектизације*. In: Јужнословенски филолог XXVII, 1966–1967, 1–2, стр. 185–223.
- КЛАЈН, Иван: *Творба речи у савременом српском језику, Први део. Слагање и префиксација*. Београд, 2002.
- КЛАЈН, Иван: *Творба речи у савременом српском језику, Други део. Суфиксација и конверзија*. Београд, 2003.
- МАРИЋ, Ана: *Глаголски вид и начини глаголске радње у словачком и српском језику*. In: Славистика VIII, 2004, стр. 148–153.
- МАТИЈАШЕВИЋ, Јелка: *Префиксација и двовидност глагола*. In: Јужнословенски филолог 56, 2000, 1–2, стр. 655–663.
- СТЕВАНОВИЋ, Михаило: *Савремени српскохрватски језик, I. Граматички систем и књижевнojeзичка норма*. Београд, 1964.
- DOKULIL, Miloš – HORÁLEK, Karel a kol.: *Mluvnice češtiny, I. Fonetika. Fonologie. Morfonologie a morfemika. Tvoření slov*. Praha, 1986.
- DOKULIL, Miloš: *Tvoření slov v češtině, I. Teorie odvozování slov*. Praha, 1962.
- HAVRÁNEK, Bohuslav – JEDLIČKA, Alois: *Česká mluvnice*. Praha, 1963.

¹³ Примери префиксације глагола *четовати* и *лајковати* показују да корисници језика некада сматрају префиксацију важнијим и потребнијим процесом од ортографске адаптације, с обзиром на то да се ове лексеме неретко појављују у изворном ортографском облику. Сви примери су са Интернета, наводимо их и са евентуалним ортографским неправилностима и на латиничном писму код глагола у српском језику.

- KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – RUSÍNOVÁ, Zdenka: *Příruční mluvnice češtiny*. Praha, 1995.
- KOPEČNÝ, František: *Dvě nové práce o prostě vidových předponách v češtině*. In: *Slovo a slovesnost* 17, 1956, стр. 28–35.
- LEBEĐOVÁ, Světlana: *K ztrátě obouvidovosti u sloves cizího původu v současné češtině*. In: *Slovo a Slovesnost* 41, 1980, стр. 279–285.
- LEBEĐOVÁ, Světlana: *Spojování sloves cizího původu s českými předponami*. In: *Naše řeč* 67, 1984, 3, стр. 117–121.
- MAŃKOWSKA, Sylwia: *Adaptacja aspektowa internacjonalizmów czasownikowych w języku serbskim i polskim*. In: *Славистика IX*, 2005, стр. 496–505.
- MARETIĆ, Toma: *Gramatika hrvatskog ili srpskog književnog jezika*. Загреб, 1963.
- POLDAUF, Ivan: *Podíl mluvnice a nauky o slovníku na problematice slovesného vidu*. In: *Studie a práce lingvistické I. K šedesátým narozeninám akademika Bohuslava Havránka*. Praha, 1954, стр. 200–223.
- ŠIPKA, Danko: *Distribucija nastavka -irati/-isati/-ovati u srpskim glagolima stranog porijekla*. In: *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* 44, 2001, 1–2, стр. 167–173.
- ŠMILAUER, Vladimír: *Novočeské tvoření slov*. Praha, 1971.
- UHER, František: *Slovesné předpony*. UJEP Brno, 1987.

Речници:

- БУЈАНИЋ, Милица и др.: *Речник српскога језика*. Матица српска, Нови Сад, 2007.
- КАЧАНИК, Емилија и кол.: *Чешко-српски речник I, II*. САНУ, Београд, 2001.
- MARTINCOVÁ, Olga – MEJSTŘÍK, Vladimír a kol.: *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů*. Academia, Praha, 1998.
- MARTINCOVÁ, Olga – MEJSTŘÍK, Vladimír a kol.: *Nová slova v češtině 2. Slovník neologizmů*. Academia, Praha, 2004.
- SVOZILOVÁ, Naďa – PROUZOVÁ, Hana – JIRSOVÁ, Anna: *Slovník slovesných, substantivních a adjektivních vazeb a spojení*. Academia, Praha, 2005.